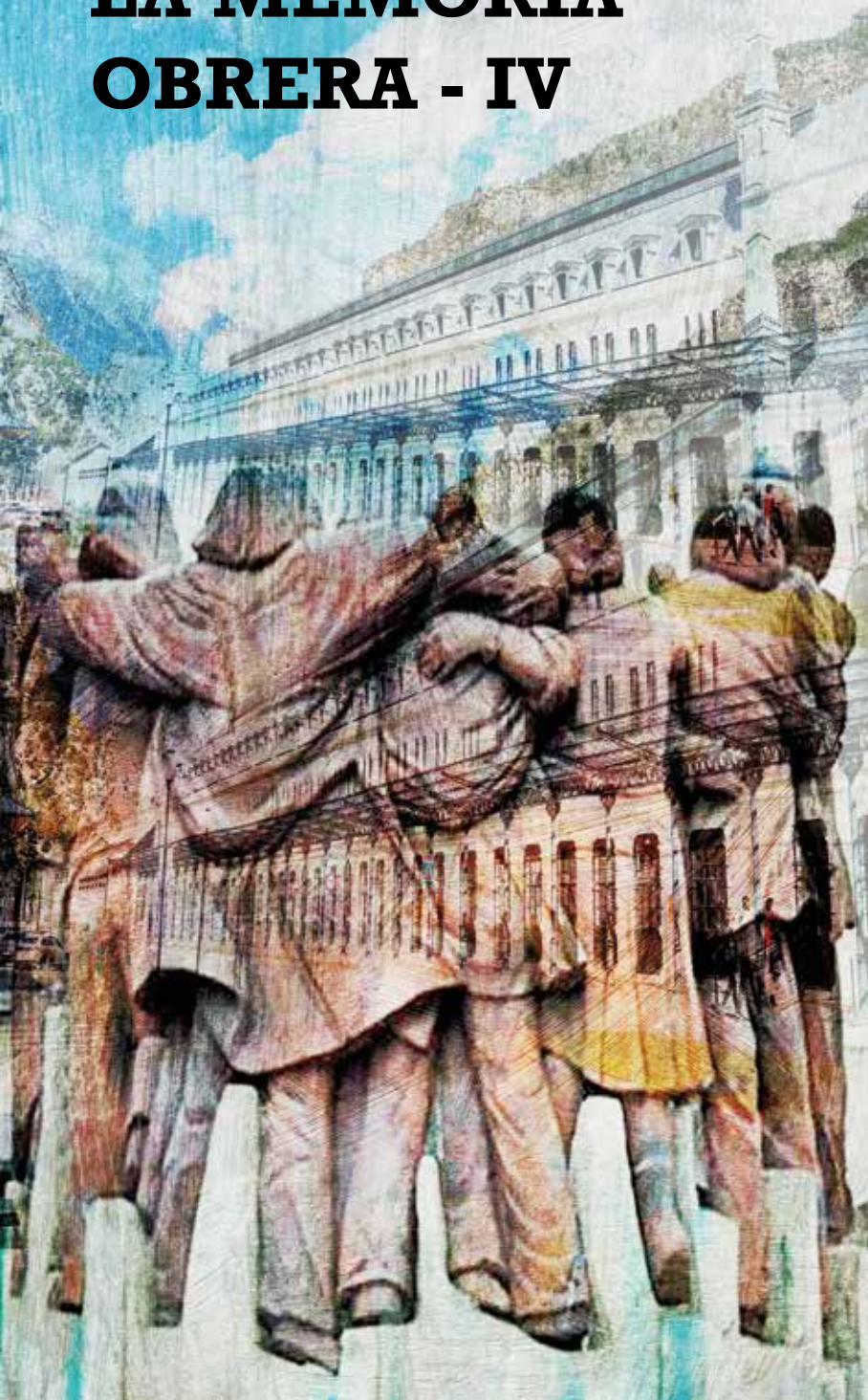

RUTAS DE LA MEMORIA OBRERA - IV

La Ley de Memoria Democrática establece, como *deber ineludible* para fortalecer las virtudes cívicas y los valores constitucionales, conocer y divulgar la trayectoria y sacrificios de los movimientos colectivos y personas individuales que participaron en la lucha por sus derechos y por la libertad de todos.

En ese contexto, la reivindicación de la memoria obrera ocupa, en nuestra opinión, un lugar central por cuanto la lucha de quienes en los tiempos oscuros rompieron el silencio impuesto y se levantaron contra la injusticia y por la dignidad del trabajo fue clave en la reconstrucción de la razón democrática, articulando la defensa de sus reivindicaciones sociales y económicas con la demanda de libertades civiles.

Tales son los objetivos a los que, modesta pero decididamente, pretendemos contribuir desde la *Fundación de Estudios e Iniciativas Sociolaborales (FEIS)*, promovida por la Confederación Sindical de Comisiones Obreras del País Valenciano, mediante la publicación de una serie de *rutas de memoria obrera* que reivindiquen la centralidad de la lucha sindical en la conquista de la democracia y puedan utilizarse tanto de documentación complementaria para itinerarios urbanos como de guía docente en centros educativos, funciones ambas avaladas por la más reciente legislación en materia memorialista y educativa.

RUTAS DE LA MEMORIA OBRERA IV

Pere Beneyto Calatayud
Alberto Gómez Roda
(coords.)

EDITA

PATROCINA

Colección Rutas de la Memoria Obrera
Serie Menor, 4

Colección Rutas de la Memoria Obrera

Serie Menor, 4

Dirección del proyecto editorial:

Ismael Saz Campos (Universitat de València)

Mar Esquembre Cerdá (Universidad de Alicante)

Odet Moliner García (Universitat Jaume I)

Coordinación y edición del volumen 4 a cargo de:

Pere Beneyto Calatayud

Alberto Gómez Roda

Autores:

Pere Beneyto Calatayud

Ximo Cádiz

Pedro Juan Parra Verdú,

Joan Sifre i Martínez

Lola Sisternas Ruiz

Edita:

Fundación de Estudios e Iniciativas Sociolaborales

Patrocina:

Delegación de Memoria Democrática de la Diputación de Valencia

Cartografía:

Institut Cartogràfic Valencià GVA

Imagen de la cubierta:

Espirelius, 2026

Diseño: Espirelius

Imprime: La Imprenta CG

DL: V-3532-2026

ÍNDICE

5 PRESENTACIÓN

Alberto Gómez Roda

8 LABORALISTAS: COMPROMISO DEMOCRÁTICO Y DEFENSA DE LA CLASE OBRERA

Pere J. Beneyto i Calatayud

60 EL COMPROMÍS CRISTIÀ EN LES LLUITES OBRERES ANTIFRANQUISTES A VALÈNCIA

Joan Sifre i Martínez

116 ELS MOVIMENTS OBRERS CRISTIANS EN L'ALCOIÀ I EL COMTAT

Pedro Juan Parra Verdú

146 EXILIOS. RUTA AMAPOLAS DE LA MEMORIA

Lola Sisternas Ruiz

186 LIBERTAD SEXUAL Y DE GÉNERO, EL MUNDO LABORAL Y LOS INICIOS DEL MOVIMIENTO LGTBI+ VALENCIANO

Ximo Cádiz Ródenas

Nazaret más limpio.
de participación popular

EN NAZARET

ACIONES
ades populares

NO SE HAN CUMPLIDO

et: Sentada pro-consultor

Asamblea de d
de cal

Se abordó toda la p
de la barr

Seis comisiones, d
para estudiar s
a los problemas m

Urgente el alumbrado p
las «casitas de papel

Nazaret y las calles no incluidas en el pl
de asfaltado

ctividades populares

un Nazaret más nuestr

maña de limpieza: Alcanz
principal objetivo

Al abordar los problemas de la barrada

Asamblea de vecinos en Nazaret

PRESENTACIÓN

DESDE LA RESISTENCIA Y EL CORAJE

Yo creo que te gusta la historia, como me gustaba a mí cuando tenía tu edad, porque se refiere a los hombres vivos, y todo lo que se refiere a los hombres, a cuantos más hombres sea posible, a todos los hombres del mundo en cuanto se unen entre ellos en sociedad y trabajan y luchan y se mejoran a sí mismos, no puede sino gustarte más que cualquier otra cosa.

Carta de Antonio Gramsci a su hijo Delio

Cuando en 2025 emprendimos una tercera fase de las *Rutas de la Memoria Obrera*, concretada finalmente en los volúmenes 3 y 4 de la serie, pensamos que era el momento de consolidar y expandir el proyecto. La formación del grupo *Temps de Círculos* de memoria obrera y democrática impulsa el debate sobre la relación entre pasado y presente, así como la divulgación testimonial en centros educativos. El inicio en 2024 de la edición de guías desplegables de las rutas acompaña esta vocación divulgativa. Además, la inestimable colaboración de Vicent Gregori aporta al proyecto la web memoriaobrero.org, que multiplica la difusión y acceso universal a sus contenidos.

En la genealogía del proyecto se encuentran diversos vectores historiográficos: el interés por la acción colectiva y las comunidades locales como laboratorios de unión solidaria para la movilización de base entre las clases populares, que procede de los estudios sobre la resistencia cotidiana al fascismo; el proyecto de inventario de los lugares (físicos, mentales, éticos) de la memoria colectiva republicana y nacional francesa de Pierre Nora, como referente para trazar y fijar los múltiples hilos rojos que nos unen con las mujeres y los hombres que nos han precedido, con sus valores y contradicciones, con sus éxitos y fracasos; la vieja historia social “desde abajo” trasladada a un País Valenciano de pequeñas ciudades y barrios de gente trabajadora.

Al centrarnos en los años de crisis de la dictadura impuesta por la extrema derecha con su guerra abierta en julio de 1936 contra la democracia

republicana, también en los inicios del actual régimen democrático, sobre todo en el tramo histórico que entre 1958 y 1982 corresponde al tiempo de los orígenes de las Comisiones Obreras, desplazamos el foco de atención de la memoria histórica de los años de la posguerra a los de resistencia, lucha antifranquista y derribo final del franquismo. El resultado de sumar episodios locales de lucha por mejores condiciones de vida y trabajo, contra la dictadura y por la democracia, por la formación de auténticos sindicatos obreros, es la imagen de un país insurgente, que impugna los múltiples poderes locales e intereses creados por la dictadura, en una movilización muy fragmentaria y débil en sus inicios, pero masiva y determinante en la primavera de 1976. Esta nueva perspectiva de conjunto puede ser el legado del proyecto, que nos ha de trascender en el tiempo. Si bien responde a un esfuerzo de divulgación, mediante la propuesta de rutas o recorridos físicos reales y practicables, es evidente que permite situarnos en un estadio de superación de los meritorios primeros trabajos de Ramiro Reig, Josep Picó y Jesús Sanz de 1976 y 1977, realizados con la premura de contribuir a romper el silencio de la clandestinidad a la par que se ganaban espacios de libertad. Confiamos en que sea el incentivo para nuevas investigaciones que iluminen desde nuestro pequeño país la larga lucha de la Humanidad por la justicia y la libertad.

Este proyecto es de divulgación, aunque también pero en menor medida de investigación. Hemos ofrecido la escritura de cada ruta y capítulo a especialistas de diversas disciplinas, de la historiografía pero también de la sociología, la antropología y la economía. En este sentido, la positiva respuesta altruista e ilusionada de colaboradoras y colaboradores ha sido determinante en el avance del proyecto. Cada ruta se construye sobre el conocimiento previo adquirido por investigadores ejemplares que desde pueblos y comarcas han estudiado la historia con rigor y de forma documentada.

La adopción inicial del formato manejable de las guías urbanas, en libro y desplegable, se ha mantenido en mayor o menor medida, según autor y contenidos. Este cuarto volumen es el resultado de segregar, del proyecto inicial de una tercera serie de Rutas, las referidas a colectivos específicos, en lugar de las habituales rutas centradas en episodios y lugares. Estos colectivos son los laboristas, el cristianismo obrerista, las personas LGTBI+ y las que tuvieron que marchar al exilio en los primeros años 70. Pere Beneyto realiza un cuidado inventario de los abogados y abogadas que tuvieron el coraje de plantar cara a la dictadura en sus tribunales de represión política y laboral. Joan Sifre se adentra, desde la reflexión testimonial y documentada, en trayectorias personales y colectivas de radical compromiso cristiano. También Pedro J. Parra se ocupa del cristianismo obrerista desde la comarca de l'Alcoià – Comtat. Ximo Cádiz cuenta la historia de nuestros predecesores en la lucha por la libertad sexual y contra la discriminación laboral por motivos de orientación sexual y género. Lola Sisternas aborda la experiencia de los exilios, desde la antropología y el testimonio personal, reflexivo y emocional, en particular como vivencia de segunda generación, de quienes

siendo adolescentes sufrieron el estigma de ser “hijas e hijos de rojos”, con los enigmas de la clandestinidad de sus padres y madres comprometidos y perseguidos. Desde aquí quiero expresar el inmenso agradecimiento del sindicato CCOO, promotor último de este proyecto mediante su archivo histórico y fundación cultural, a las autoras y autores de estas rutas.

Vienen malos tiempos, pero nunca fueron del todo buenos. Existe la costumbre de pensar que cualquier tiempo pasado fue mejor, que con Franco o contra Franco (según quién y desde donde lo mire) se vivía mejor, luego se consolidó la actual democracia con todos sus déficits, ocultando el mantra de la modernidad una memoria de dolor de las luchas sociales de los años 80 y la devastadora desindustrialización, cuando se decía que los sindicatos eran organizaciones obsoletas en la nueva era liberal (sembrada de manuales de autoayuda). También se habla de las “historias de abuelos”, con sus recuerdos mil veces repetidos de la mili, del ERE y del paro, de “los lunes al sol” y del “buen patrón”. Las Rutas de la Memoria Obrera no quieren ser un ejercicio de nostalgia. En su recorrido hasta la fecha hemos visto la emoción de hijos e hijas de esos “abuelos” y “abuelas”, sorprendidos al descubrirlos jóvenes y luchando por una vida mejor y más libre. Ese descubrimiento de “ellas y ellos” como “nosotras y nosotros” nos anima e ilumina el camino con pequeños grandes ejemplos de unidad, coherencia, resistencia y coraje.

Queremos por último expresar nuestro agradecimiento a Ana García Alcolea, secretaria general de CCOO PV que en todo momento ha apoyado este proyecto de Rutas de la Memoria Obrera y el trabajo del archivo histórico del sindicato. También al Área de Memoria Democrática de la Diputación de Valencia, que ha respaldado el proyecto y subvencionado sus publicaciones. La Xarxa Educació i Memòria XEIM nos ha ayudado con la publicación de la oferta anual de charlas de testimonio y recorridos guiados del grupo Temps de Cireres. Agradecemos a Rafael Oriola su labor de coordinación. Animamos al profesorado comprometido con la memoria democrática a solicitar los materiales editados (libros, guías, audiovisuales, documentos), consultarlos en memoriaobrera.org y utilizarlos en su labor docente.

Alberto Gómez Roda

Fundación de Estudios e Iniciativas Sociolaborales FEIS

ELS MOVIMENTS OBRERS CRISTIANS EN L'ALCOIÀ I EL COMTAT

Pedro Juan Parra Verdú

1. ELS ORÍGENS DE LA *HERMANDAD DE OBREROS DE ACCIÓN CATÓLICA* I DE LA *JUVENTUD OBRERA CRISTIANA* A ESPANYA

La HOAC i la JOC es van crear a Espanya al principi del període de predomini nacionalcatòlic en la dictadura franquista. Falangistes i catòlics eren part del règim de dictadura instaurat per Franco. En relativa competència amb el verticalisme, hereu del mimetisme feixista dels colpistes de 1936, l'Església va aprofitar el buit deixat per la destrucció del moviment obrer, l'afonament de les condicions de vida, la repressió i el desempar de la classe treballadora. Mentre que el verticalisme no defenia als treballadors, era un instrument més de vigilància i castic al servei dels empresaris, l'acció catòlica per a obrers va ser part d'una estratègia d'ocupació de la societat aprofitant els privilegis i autonomia atorgat a l'Església pel dictador. La primera, la *Hermandad Obrera de Acción Católica* (HOAC), com una branca d'aquest organisme, es centrà en l'apostolat social obrer i nasqué en 1946. El principal promotor fou Guillermo Rovirosa, qui comptà amb el suport del cardenal Pla i Deniel. La *Juventud Obrera Cristiana* JOC, encara que aparegué a Bèlgica en 1925 a partir de la idea del prelat belga Joseph Cardijn, tanmateix, la fundació a Espanya no es produí fins a 1947. Les dues organitzacions eren una clara aposta de l'Església catòlica per apropiarse més a la classe obrera, de la que estava molt distanciada.

En l'àmbit de la diòcesi de València, sota el suport de l'arquebisbe Marcel·lí Olaechea, l'HOAC, des de 1946 fins a 1951, ja repartia la revista *Tú*, que patí la prohibició governativa per informar sobre la vaga de tramvies de Barcelona. En 1952, en la diòcesi valenciana el número de militants hoacistes rondava els tres-cents. Per la seua part, la JOC sorgí a l'arquebisbat valencià quan Olaechea nomenà consiliari diocesà al sacerdot José Vila López en 1953. Aquest formà un grup on estaven Vicent Amargós, Juan Llácer, Pepe Campos, Lluís Espí, Pepe Fornés i Nicolás David. A finals de la dècada dels cinquanta, ja hi havia tres federacions: la de València, la d'Ontinyent i la d'Alcoi.

L'HOAC actuava a l'empara de l'Església Catòlica. Amb la cobertura que li proporcionava el Concordat de 1953 podia actuar amb total llibertat, a pesar de la repressió i les restriccions del règim franquista. Disposava d'emissores de ràdio, de premsa escrita i de butlletins per a transmetre la seua ideologia i missatges. Era un autèntic "salvavides" on els treballadors podien reunir-se i organitzar-se al marge del sindicat vertical. Posteriorment, al igual que la JOC, es convertirà en un autèntic viver tant en la formació de líders obrers com de quadres que nodriran cooperatives, associacions de veïns i partits polítics, tan importants en la transició política a la democràcia.

[**DALT ESQUERRA**] Guillermo Roviroso (Vilanova i la Geltrú 1897 – Madrid 1964) en la coberta del butlletí monogràfic de l'HOAC de maig-juny de 1964 editat amb motiu de la seva mort. En l'oració als militants d'Acció Catòlica en el moment del seu traspàs, Tomás Malagón va voler aclarir que Roviroso no va militar en cap grup extremista, cal llegir la CNT en el seu cas, durant les anys 30 de República i guerra. En canvi fou molt anticomunista. Biografia de Tomás Malagón en Diccionario Biográfico de Castilla – La Mancha , consulta en línia en <https://diccionariobiograficodecastillalamancha.es/biografias/tomas-malagon-almodovar/> (28/04/2026)

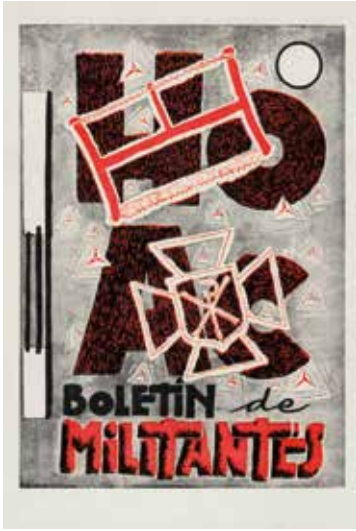
[**DALT DRETA**] Joseph Cardijn (Schaerbeek 1882 – Lovaina 1967)

[**BAIX**] El salesià Marcel·lí Olaechea (Baracaldo 1888 – València 1972), bisbe de Pamplona de 1935 a 1946 i arquebisbe de València entre 1946 i 1966, era fill d'un obrer metal·lúrgic carlista. Màxim prelat navarrès durant la rebel·lió ultra de juliol de 1936 contra el govern del Front Popular, va mantindre una actitud ambivalent davant la repressió franquista. A València el seu mandat va coincidir amb el cicle d'ascens, apogeu i declivi del nacionalcatolicisme. Va ser molt gelós de preservar els espais de poder i prerrogatives de l'Església, com també amant de les demostracions espectaculars de la religiositat penitent de postguerra, aviat criticades com a superficials i forçades pels seguidors del Concili Vaticà II. <https://www.naiz.eus/es/info/noticia/20250922/marcelino-olaechea-la-ambivalencia-del-obispo-de-irunea-ante-la-represion-franquista-del-36>

Hermandad Obrera de Acción Católica

2. L'ESTRATÈGIA I EL SENTIT DELS MOVIMENTS OBRERS CRISTIANS

Tant la JOC com l'HOAC, a partir dels postulats del Concili Vaticà II, aglutinaven en part a la classe obrera catòlica més progressista que s'oposava al franquisme. Coincidien en els temes, objectius i l'estratègia de treball: els problemes del món obrer, les injustícies socials i els drets humans, que analitzaven a partir de la metodologia del *Veure, jutjar i actuar*, presentant alternatives oposades a les del sindicat vertical franquista. Les diferències estaven en l'edat dels militants. A la JOC pertanyien els més joves, des dels 16 anys fins que tornaven del servei militar o es casaven, moment que passaven a la JOC d'adults o a l'HOAC, on estaven els treballadors casats i els més majors.

Per a educar als obrers i transformar la seua experiència personal des del seu propi ambient, tenia molta importància la revisió dels fets de la vida diària: treball, barri, família i temps d'oci, analitzats amb la reflexió de la metodologia abans esmentada. Cada setmana, l'equip format per 4 o 5 militants coordinats pel consiliari revisaven aquestos fets de la vida diària, que aprofitaven per a lectures, jornades d'estudi o xerrades i es plantejaven el "compromís temporal", així com implicar-se en cadascuna de les parcel·les de la vida des de l'experiència personal. Un altre mitjà era l'enquesta-campanya, on també es valoraven els problemes i situacions quotidianes. Tanmateix, en el franquisme, l'actuació col·lectiva suposava riscos: disgustos familiars, canvis en la secció de treball, amonestacions, acomiadaments i fins i tot, processos en la Magistratura de Treball.

Sota la protecció de l'Església catòlica, la gran aliada del règim franquista, tant la JOC com la HOAC disposaven de publicacions pròpies i a més a més comptaven amb un número considerable de militants que posseïen el seu propi carnet i pagaven unes quotes. Efectivament, en l'estructuració de la JOC, la peça clau era el militant, totes les activitats estaven adreçades a ell: publicacions, cursets i jornades d'estudi. Aquesta condició implicava assistir a la reunió setmanal i pagar una quota mensual de 10 pessetes, tenir un equip d'influència, així com subscriure's i vendre el periòdic i el

calendari jocista. Les reunions dels equips se celebraven en locals parroquials, en casa del consiliari o en la d'algun militant. Per als actes massius (reunions, assembles generals, jornades d'estudi, cursets, Dia Internacional, etc), s'utilitzen locals més amplis com teatres, salons d'actes o cases de cultura.

En 1957 va aparèixer la publicació *Juventud Obrera*, òrgan oficial de premsa i propaganda de la JOC. A principis dels seixanta començà a publicar-se *Preadultos*, per als militants d'aquesta edat. Des d'estes publicacions es llançaren campanyes i consignes per als joves obrers. Es propagà el lema: *Per una major UNIÓN I COMPETÈNCIA en la nostra acció obrera*. Enfront de la situació d'indiferència de la joventut davant les eleccions sindicals per la poca confiança en els sindicats verticals, es proposà una campanya d'unió de la classe obrera. S'aconsellava l'acció i el testimoni obrer de cada militant en el seu centre de treball, parlant dels greus problemes, com els salaris baixos, les condicions de treball, els destalls, els cronometratges abusius, les dolentes condicions higièniques i els maltractaments. També s'havia de difondre l'autèntic sentit històric del Primer de Maig, explicant els successos de Chicagó de finals del segle XIX.

3. ELS INICIS I L'EVOLUCIÓ DE LA JUVENTUD OBRERA CRISTIANA A ALCOI I COMARCA

A la ciutat del Serpis, la JOC aparegué al juliol de 1953, quan es celebrà la primera acampada jocista a la Font Roja, dirigida pel sacerdot Josep Vila. Ajudat pels seminaristes Vicent Amargós, Antoni Duato i Josep A. Comes concentraren grups de joves distribuïts en sis tendes. Després del campament sorgiren els tres primers equips de la diòcesi: València, Alcoi i Cocentaina. Jesús Cascant Ribelles destacà per impulsar els dos últims. En els anys seixanta el trobarem com a enllaç sindical i important representant dels obrers, formant equip amb els comunistes en l'estratègia de la infiltració en el sindicat vertical i en la creació de Comissions Obreres. Segons Cascant, en els anys cinquanta i principis dels seixanta, la seu de la JOC d'Alcoi estava al número 23 del carrer Ambaixador Irles i el consiliari era mossén Vicent Amargós. Aquest dirigia la Federació d'Alcoi-Ontinyent i va organitzar els diferents equips i consiliaris per barris o per parròquies. A Santa Rosa estava mossèn Vicente Martínez i a Batoi mossèn Juan Llácer. A l'agost de 1954 sorgí un equip de la Juventud Obrera Católica Femenina (JOCF), amb Fina Oltra com a responsable. Estava integrat per sis o set xiques, entre elles Encarna Blanes Pons, futura esposa de Jesús Cascant.

Encarna Blanes Pons

Les meues inquietuds sindicalistes sorgiren perquè jo m'entere per Xelo Cantó, de la Verge Maria, on Faus donava classes i també parlava de lo Social, de com la patronal oprimia a la classe obrera, mos va obrir els ulls. Allí estaven: Liberto, Ángel Soler, Manuel Pérez, Ricardo i Sari (de l'autoescola), Miguel Faus, Héctor Rubio (pare i fill), Héctor Pérez Giner i altres. Joan Faus estava com si digueren en la clandestinitat, perquè ell baixava a donar classes, però ningú sabia que assessorava. Si hi havia algun problema laboral, ell ens indicava què havíem de fer. Allí també anaven comunistes i anarquistes, que parlaven del problema obrer: Liberto, Pep Linares i el germà Antonio. Ens reuníem els dissabtes i dijous, seriem almenys 40 persones. Tot ho portava el rector de la Verge Maria, mossèn Enrique Vilaplana. En l'equip de la JOCF de Xelo Cantó estàvem Alicia Garrido, Teresa Jover, Carmen Moreno i jo, amb el suport del consiliari general Vicent Amargós. Després me'n vaig passar al grup de la parròquia de Sant Maure, on el consiliari era mossèn Juan Blanquer.

Entrevista per l'autor, 31 de juliol de 2003.

Jesús Cascant Ribelles, líder de la JOC alcoiana (Arxiu Família Cascant)

En l'equip de xics de Jesús Cascant estaven Manuel Miralles, Florencio Cuevas, Enrique Jordá, Amando Espí i Pedro Moreno. També hi havia un altre equip format per Alberto Miralles, Héctor Esteve, José Mª Orts, Antonio Jover i Miguel Pascual. Tot ells assistien a campaments, cursets i reunions. Al llarg de la dècada dels cinquanta, la JOC fou molt activa, amb l'organització de cursets de Setmana Santa i acampades a l'estiu tots els anys a la Font Roja, on es reunien els joves treballadors jocistes d'Alcoi i d'altres zones d'Espanya per a debatre els problemes laborals. En 1957 començà a publicar-se *Juventud Obrera*, butlletí de la JOC i el 25 d'agost va tindre lloc a Roma la primera concentració mundial de la JOC, en la Plaça de Sant Pere del Vaticà, davant el papa Pius XII. Hi es van reunir més de 30.000 jocistes de tot el món. Hi havia gran representació valenciana i alcoiana: Vicent Amargós, Héctor Esteve, Mila Ferrer, Fina Oltra, Lourdes

Grup de joves de la JOC alcoiana: José Antonio Ruiz, Francisco Millán i Fermín Vélez, a l'eixida d'una reunió en la parròquia del Sagrat Cor (Arxiu Fermín Vélez).

Orengo, Jesús Cascant i José Tarazó, entre altres. Després d'aquesta trobada, els jocistes alcoians contactaren amb els belgues, que les enviaren fullets i pòsters.

En els anys seixanta, un grup de jocistes d'Alcoi (José Orts, Miguel Pascual, Antonio Jover i Jesús Cascant), a títol personal perquè la JOC no era un sindicat, entraren com a enllaços en el sindicat vertical. Van formar equip amb els comunistes. Aleshores, la policia els tenia fixats. Sorgiren nous equips, on estaven Amando Espí, Jordi i Xavier Miró, Mari Carmen i Miguel Jover, José Antonio Ruiz Sempere, Jordi Agulló, Rafel Ferri i Fermín Vélez, entre altres. Els consiliaris eren els sacerdots Vicent Amargós, Vicent Martínez, Juan Llácer, Antonio Sempere i Alejo García. Les reunions es celebraven al Patronat de la Casa de Doña Amalia, al 23 del carrer Ambaixador Irles; en algunes ocasions també en les locals parroquials, en casa dels consiliaris o en pisos particulars. Per aquesta època, la JOC estava ben assentada tant a la diòcesi de València com a la ciutat d'Alcoi. El 31 de maig de 1964 es celebrà el dècim aniversari de la JOC valenciana. José Antonio Ruiz, jocista present en l'acte, explica que l'alcalde Enrique Oltra posà grans inconvenients a les concentracions del joves treballadors, sobre tot la que es produí en el Parc de Cervantes.

4. LA HERMANDAD OBRERA DE ACCIÓN CATÓLICA (HOAC) A ALCOI I COCENTAINA

Des del butlletí *Forja*, Joan Faus, falangista i president de l'HOAC d'Alcoi, escrigué un article on denunciava la situació dels obrers del tèxtil, que suportaven jornades de catorze i fins a setze hores diàries, mentre que els empresaris només declaraven vuit en el llibre de salaris. A continuació, es referia a l'explotació dels menors. També descrivia les dolentes condicions d'higiene i sanitat en el treball, ja que els patrons tancaven les finestres i obligaven els obrers a treballar engolint pols i deixalles, en un

José Antonio Ruiz

En el 64 a Alcoi es va celebrar el dècim aniversari de la JOC a nivell valencià (...), va ser un acte enlluernador, el va presidir l'arquebisbe Olaechea, hi havia molta gent... el Teatre Calderón s'omplí totalment... Molts policies, guàrdia civils, estaven controlant i s'estranyaven molt de que esta reunió tant massiva havia estat autoritzada... Eren coses estranyes en aquell temps.. Si els partits i els sindicats no existien, havia que controlar estos moviments.

Entrevista per l'autor, 24 de juliol de 2002

José Antonio Ruiz Sempere, líder jocista alcoia, amb l'arquebisbe Marcel·lí Olaechea, el vicari d'Alcoi i Juan Moncho.
(Arxiu José Antonio Ruiz)

El ministre de Treball, Fermin Sanz Orrio, acompanyat per les autoritat locals, entre les que està l'alcalde Enrique Oltra, visita el Circulo Industrial d'Alcoi, on se li oferí un menjar de benvinguda (Fotografia de Laboratorio Azul, Fototeca Municipal d'Alcoi).

ambient totalment irrespirable. Enrique Oltra Moltó (Alcoi 1921 – València 1993), falangista alcalde d'Alcoi de 1954 a 1962, li cridà l'atenció i l'acusà de deshonrar al seu poble, exigint-li una rectificació. El tema provocà la participació dels governadors civils de València i d'Alacant, així com de l'arquebisbe de la diòcesi valenciana. Finalment, gràcies a aquesta publicació s'aconseguien una part de les reclamacions, després de la visita del cap de la Inspecció de Treball d'Alacant a les empreses alcoianes.

En desembre de 1957, segons el periòdic *Ciudad*, es produí la visita a Alcoi del ministre de Treball, Sanz Orrio, qui havia d'inaugurar un grup d'habitatges al barri de Batoi, construïdes per l'Obra Sindical del Hogar. Però el que no explica el periòdic alcoià es que els habitatges s'inauguraren sense aigua i sense públic, en una recepció a l'Ajuntament. Després d'un discurs del ministre destacant les meravelles del règim en temes socials i laborals, fou replicat per Liberto Balaguer, enllaç sindical de l'empresa Hijos de E. Matarredona S.A. Aquest obrer catòlic i militant de l'HOAC s'atreu a dir que tot el que havia manifestat el ministre eren "figuracions", perquè la dura realitat era un altra: jornades d'entre 12 i 16 hores, treball nocturn femení i moltes arbitrarie-

Fàbriques de Matarredona, Col·lecció fotogràfica de Ricardo Canalejas Romá.

tats per part del sindicat vertical. Gràcies al seu fervorós anticomunisme, Balaguer es lliurà d'anar a la presó.

A partir del 24 d'abril de 1958, quan s'aprovà la Llei de Convenis Col·lectius, que permetia una major participació dels enllaços i jurats sindicals en la discussió dels convenis, a l'abric de l'HOAC en els locals de l'Església Catòlica, juntament amb els obrers cristians hoacistes i jocistes es reuniran també socialistes, anarquistes i sobre tot comunistes. Amb l'excusa de realitzar cursets religiosos hi debaten sobre els problemes de la classe obrera, ja que el sindicat franquista no els deixava reunir-se en els locals de la CNS. Segons testimoni de José Linares Gomis, comunista i líder obrer que impulsà la creació de Comissions Obreres a Alcoi i les comarques veïnes, els primers contactes entre comunistes i catòlics es produïren en 1957, a la parròquia de la Verge Maria, on es trobaven tots els diumenges de matí membres de la JOC i de l'HOAC dirigits per Joan Faus, als quals s'afegiren els comunistes. Juan Manuel Jordà González, hoacista contestà afincat a Alcoi, enllaç sindical a meitat dels seixanta, ha destacat la importància de l'HOAC entre finals dels 50 i principis dels 60:

Jo tenia un problema d'antiguitat que l'empresa no reconeixia. Vaig contactar amb Manolo Pérez Jordá, que m'aconsellà que anara a l'HOAC, en la Verge Maria. Allí estaven Liberto, Manolo Pérez, els dos germans Faus, Héctor Rubio... Era gent competent, l'HOAC funcionava com una assessoria laboral, com un autèntic sindicat. Em presentaren un recurs davant la Delegació de Treball i em van resoldre el problema. Llavors vaig entrar a l'HOAC.

La creació de l'HOAC a Cocentaina es produí en 1959 segons Francesc Jover

Domínguez, un dels fundadors. En l'equip estaven José Sanchis, Juan Ferrer, Juan Ferrándiz i Juan Llorca, entre altres. El consiliari era el sacerdot N'Eduardo Gual Camarena i les reunions es feien en una planta baixa del carrer Comte de Cocentaina número 19. En 1962, Jover va marxar a València, on va ser president diocesà de l'HOAC i estigué alliberat. Va coordinar

Francesc Jover Domínguez, fundador de l'HOAC en Cocentaina (Arxiu Francesc Jover).

aleshores els diferents grups hoacistes en una època especialment conflictiva, però es deslligà de l'HOAC contestana.

Entre 1960 i 1962 va funcionar Radio Popular de Cocentaina, emissora parroquial de l'HOAC, ubicada en la Casa Abadia de la Plaça de l'Església, regentada pel rector Eduardo Gual Camarena. Va emetre un programa titulat "Camino", el qual es convertí en el portaveu de les crítiques de la classe obrera als patrons d'Alcoi i comarques més pròximes. En este espai, sota el "paraigües" de l'Església catòlica, els comunistes i els catòlics progressistes de la JOC i de l'HOAC atacaven als empresaris. L'emissió era els diumenges a partir de les 14 hores, quan hi havia la màxima audiència i els patrons i les seues dones estaven dinant. Encarna Blanes Pons, enllaç sindical de l'empresa Carbonell, de gèneres de punt, recordava que fou invitada per Linares, els comunistes i membres de la JOC i de l'HOAC per a que parlara sobre el problema dels salaris i de les injustícies dels fabricants. La seua intervenció tingué una dura resposta dels empresaris i de les forces vives. No estaven disposats a que des d'aquest programa radiofònic s'explicaren els seus abusos. Mossèn Gual Camarena, màxim responsable del programa, rebé telefonades dels governs civils de València i d'Alacant, que el renyiren amb severes advertències. El moment de més tensió es produí quan, arran de la signatura del conveni col·lectiu del tèxtil en maig de 1962, des del programa "Camino" hi hagué greus atacs dels treballadors a la patronal, fins arribar inclús algú a dir que si no cessava l'explotació salvatge dels empresaris als treballadors podia "córrer la sang". Aleshores Rafael Terol, representant dels fabricants, tingué una seriosa topada amb Marcelino Olaechea, l'arquebisbe de València. Aquest li digué que cessara amb els seus atacs a l'HOAC, perquè era la "filla predilecta" de l'Església. Terol li replicà dient-li que l'HOAC d'Alcoi s'havia prostituit i que no consentirien els atacs que adreçava als industrials.

En els anys 60, a Alcoi existia l'equip de l'HOAC que es reunia en l'Església del Sagrat Cor del barri de Caramanxel, amb el sacerdot Juan Moncho com a consiliari. El grup estava integrat per Jorge Grau, Emilia Jornet, Nereida Company, Francisca Cantó, Juan Manuel Jordá González, Jesús Cascant i José Vidal Crespo. Des dels equips de l'HOAC, a partir de les noves ensenyances del Concili Vaticà II de i les encícliques *Pacem in terris* i *Mater et magistra* de Joan XXIII, es defensava una major implicació de l'Església catòlica en el moviment obrer, en la denúncia de les deficiències del municipi i en la lluita per les llibertats democràtiques. Calia assumir un compromís temporal i buscar solucions als problemes que afectaven als treballadors.

5. ELS MOVIMENTS OBRERS CRISTIANS A FINALS DEL FRANQUISME 1966-1975

1966 fou crucial perquè en les eleccions sindicals d'eixe any van avançar de manera decisiva les candidatures conjuntes presentades per comunistes i catòlics, els quals concorrien formant equip en les anomenades Comissions Obreres, fructificant la unió amb els esforços per a infiltrar-se en el Sindicat Vertical i aprofitar les estructures legals. El vessant catòlic era molt important, ja que li donava més força a les CCOO. En aquestes eleccions foren elegits Juan Manuel Jordá González i José Vidal Cres-

po de l'HOAC, i Jesús Cascant i José Antonio Ruiz de la JOC, entre altres. La nova estratègia en la lluita dels treballadors consistia en utilitzar tan les tàctiques legals com les il·legals. Aleshores, els obrers igual es reunien en el Sindicat Vertical i en les empreses, quan els deixaven, com en el camp, en els masos o en les esglésies, on era fonamental la col·laboració dels sindicalistes catòlics i dels consiliaris o capellans més progressistes com Juan Moncho, Alejo García i Juan Llacer. Tanmateix, tant el règim franquista com la jerarquia catòlica a partir de les eleccions de 1966 s'adonaren de la jugada i reaccionaren amb una dura repressió. En principi intentaren absorbir CCOO en el Vertical, però com que no va ser possible, les declararen il·legals per una sentència del Tribunal Suprem del 16 de febrer de 1967.

En els últims anys de la dècada dels seixanta, el ministre de Sindicats, José Solís, s'enemistà amb la jerarquia de l'Església catòlica. Va acusar les seues organitzacions "d'infiltració marxista", al temps que li recordava a la jerarquia eclesiàstica que la seua missió era incitar als obrers a col·laborar amb el Sindicat Vertical. Aleshores, es produí la crisi més forta al si dels moviments catòlics, quan l'arquebisbe de Madrid-Alcalá Casimiro Morcillo i el seu bisbe auxiliar i secretari general de la Conferència Episcopal Guerra Campos, màxims dirigents d'Acció Catòlica, decidiren acabar amb l'HOAC o domesticar-la a la seua mesura. Ells foren els principals responsables del trencament entre una base de l'Església fidel a l'esperit del Concili Vaticà II i una jerarquia que no l'havia assimilat. El mes de març de 1967 marcà la ruptura definitiva entre la jerarquia i les bases dels moviments d'Acció Catòlica. Les circumstàncies s'aguditzaren arran de la sentència de febrer que declarava il·legals les CCOO i la vaga de Bandas de Bilbao, que iniciaren una persecució acarnissada als obrers. En el període comprés entre 1967 i 1974, fins i tot després de la mort del general Franco, l'HOAC va patir la repressió de les seues organitzacions i activitats. Especialment dur va ser 1968, quan tant el butlletí com la resta de publicacions suportaren sancions i segrestos. A més, al llarg dels anys finals del franquisme, molts hoacistes i jocistes van ser detinguts o empresonats, conseqüència de la repressió desplegada contra ells, sobre tot en estar desprotegits per la jerarquia, per la desarticulació de CCOO i pels diversos estats d'excepció decretats.

Jordi Agulló Guerra, militant jocista des de 1966, s'afilià a les Joventuts Socialistes, repartint propaganda de la JOC i de la UGT. A principis del setanta participà en les concentracions de protesta en la Plaça d'Espanya d'Alcoi, pel Consell de Guerra de

Burgos i per les detencions de Linares i altres companys comunistes que volien reconstruir CCOO. El 10 de maig de 1971 es convertí en el segon objector de consciència catòlic a Espanya, després del valencià Pepe Beúnza en negar-se a complir el servei militar. Fou jutjat el 16 de març de 1972 per un tribunal militar i condemnat a complir una pena de tres anys i un dia a la presó militar de Cartagena.

Per al Govern Civil d'Alacant a Alcoi i els pobles dels voltants, era molt evident la influència que havia produït "la infiltració dels elements comunistes" al si de l'HOAC. Per això recomanava seguir amb actuacions dràstiques en cas de celebració d'assemblees i reunions. Al juliol de 1975, en una assemblea al col·legi dels Jesuïtes d'Alacant on participaven militants de Castelló, València, Alacant, Múrcia i Cartagena, intervingué la policia amb nombroses detencions de militants de l'HOAC, entre altres dels alcoians Jorge Grau i Emilia Jornet. Van ser alliberats però després foren cridats moltes vegades per a que anaren a declarar a la comissaria.

Tanmateix, a pesar de totes aquestes dificultats, la resposta dels militants de l'HOAC davant l'abandonament per part de la jerarquia i la repressió patida des del règim franquista fou organitzar-se en les anomenades Comunitats de Base. Aquestes eren grups reduïts que encara mantenien els seus consiliaris, els rectors Juan Moncho i José Antonio Jordà Tomás en el cas d'Alcoi. Es reunien en els locals de les parròquies, en pisos particulars o en el camp. D'aquesta manera, els equips hoacistes d'Alcoi, com a altres llocs de la resta d'Espanya, mai desaparegueren del tot i continuaren la seua tasca fins a ben entrada la transició democràtica.

A Cocentaina, el camí que iniciaren a finals dels anys cinquanta els primers membres de l'HOAC va continuar a principis dels setanta amb nous grups, on a més d'afiliats a l'entitat hi havia militants del PCE, els quals des de la clandestinitat aprofitaven el local de l'HOAC com a "paraigües" protector per a realitzar la tasca "d'entrisme" en el sindicat vertical franquista sense despertar sospites. Entre aquests estaven Cándido Berenguer Cuesta "Ronda", Pere Ferrer, Paco Insa, Miguel Torregrosa, Juan Pedro García Segovia, Faus, Lledó i altres. Tots ells es presentaren a les eleccions sindicals i resultaren elegits enllaços en les seues respectives empreses. Els llocs de reunió, quan encara no hi havia legalitat, eren el local de l'HOAC i paratges naturals com el Mas del Tossal en el camí vell de Benilloba o el Maset d'Esteve, fins que foren legalitzades CCOO i el PCE.

Juan Pedro García Segovia (esquerra), Pere Ferrer Marset (dreta) (Arxiu Fotogràfic Pere Ferrer)
Cartell de les eleccions municipals de 1979, candidatura del PCE amb representants de CCOO

6. ELS ANYS DE LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA 1975-1980

En esta etapa continuaren funcionant les Comunitats de Base, on els consiliaris i els grups de cinc o sis persones es reunien en cases particulars o en els locals parroquials. Dins de l'esperit que romania fidel a l'orientació progressista del Concili Vaticà II, d'aproximació a la classe obrera i als més desfavorits, els rectors Juan Moncho i Josep Antoni Jordà, els quals pertanyien a l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Social, mantenien dues comunitats de base en les seues respectives parròquies del Sagrat Cor i de Sant Antoni.

A partir dels equips de l'HOAC i de la JOC sorgiren ciutadans i ciutadanes compromesos els quals, amb l'arribada de la democràcia, nodriren les centrals sindicals, els partits polítics i les associacions veïnals. Jordi i Xavier Miró, Miguel Jover i la seua germana Mari Carmen, procedents de la JOC, participaren en la creació de les associacions de veïns de la Zona Nord, Batoi i La Mistera, respectivament. Mari Carmen Jover, a banda de fundadora i directiva de l'Associació de Veïns La Mistera, en les primeres eleccions generals democràtiques de 1977 ocupà el 7é lloc de la llista del PSOE, com a candidata al Congrés dels Diputats per la província d'Alacant. El seu germà Miguel, a més de president de l'Associació de Veïns de Batoi, fou destacat membre, primer de la USO i després de CCOO. Rafael Ferri fou elegit regidor de l'Ajuntament d'Alcoi en les llistes del PSOE en les primeres eleccions municipals democràtiques de 1979.

Emilia Jornet fou presidenta de Justicia y Paz i del Moviment Democràtic de Dones d'Alcoi. El seu company Jorge Grau fou president dels Cercles de Joan XXIII. Tots dos es van formar en l'HOAC i, encara que eren democristians de la línia de Ruiz Giménez, entraren en contacte amb els comunistes i els partits d'esquerra. Van formar part de l'Assemblea Democràtica d'Alcoi i de la Taula de les Forces Polítiques i Sindicals d'Alcoi.

Pel que fa al moviment obrer procedent de la JOC, José Antonio Ruiz, Miguel Jover i Fermín Vélez participaren en la creació de la Unió Sindical Obrera (USO) en l'Alcoià i els pobles dels voltants. Prèviament van ser molt importants els contactes amb els membres de la JOC xativina Pedro Brígido, Nicolás David i José Corell, els quals ja hi havien constituït la USO. A la zona d'Alcoi, l'etapa de major esplendor de la USO fou la de finals dels setanta i els inicis dels vuitanta, quan Fermín Vélez va ser el secretari general. A través del Llibre d'Actes podem fer un seguiment de la seua activitat. La major implantació del sindicat estava en el tèxtil, el comerç, la fusta i, ja menys, en el metall i la banca. L'afiliació estigué al voltant dels quatre-cents sindicalistes. Tingueren la seu en el carrer de Sant Mateu. Els principals líders, entre altres, foren Miguel Jover, Fermín Vélez, José Antonio Ruiz, Enrique Pérez i Fernando Gisbert.

En quant als sindicalistes Juan Manuel Jordà González, Jesús Cascant Ribelles i José Vidal Crespo, procedents de l'HOAC, van formar equip amb els comunistes i col·laboraren en la creació de Comissions Obreres. Després, juntament amb ells i alguns socialistes de la UGT tingueren un gran protagonisme en les vagues generals del tèxtil alcoià dels anys finals del franquisme i de principis de la democràcia. Entrats en els anys 80, procedents de la USO s'integraren en CCOO Miguel i Mari Carmen Jover, José Antonio Ruiz Sempere i Fernando Gisbert, graduat social.

Fermín Vélez Soriano

Fermín Vélez Soriano, en la joventut i en l'actualitat
(Arxiu Fotogràfic Fermín Vélez)

Vaig nèixer en Aroche (Huelva) el 16 de febrer de 1952. Sóc membre de família nombrosa, eren 10 germans i emigrarem a Alcoi a principis dels anys seixanta buscant treball, perquè a Andalusia la situació la teníem molt difícil, en ocasions vivíem pràcticament de la caritat. Ben prompte aconseguiren treballar com obrers metal·lúrgics, en oficis que no requerien de massa especialització. Els meus inicis a la JOC foren a través dels contactes amb José Antonio Ruiz, Paco Alpiste i Francisco Millán, als que vaig conèixer perquè vivíem en el carrer de Sant Roc. Es reuníem en les parròquies de l'Ave Maria, en la del Sagrat Cor, al barri de Caramanxel, o en la casa del rector Alejo García, que havia substituït a Vicent Amargós en la parròquia de Santa Rosa. També en la Casa de Doña Amalia, en el carrer Ambaixador Irles. Entrats en els anys setanta, algunes vegades es reuníem en paratges naturals d'Alcoi com Els Canalons, el Salt, el Preventori de la Serra Mariola o en la Font Roja. Cal tenir en compte que en l'època franquista no existia el dret de reunió, ja que era considerat delictiu.

El meu primer treball va ser en un taller, on vaig contactar amb un sindicalista anarquista, que havia combatit en la guerra civil en el front de Còrdova, en Cerro Muriano. Ell em va assessorar i instruir en tot el que es referia a la lluita obrera. Des de la meua militància en la JOC seguia la seua metodologia i estratègia: el "vore, jutjar i actuar", la revisió de vida, centrant el meu compromís temporal en la dedicació al moviment obrer com a sindicalista. Junt a altres companys de la Joventut Obrera Catòlica (JOC), col·laborarem amb els comunistes de CCOO i amb els socialistes de la UGT. Finalment, acabarem constituint la USO, com un sindicat independent, que no volia ser "corretja de transmissió", com ho eren CCOO i UGT. En la creació de la USO a Alcoi foren molt importants els contactes que ens facilità el rector Alejo García amb els jocistes de Xàtiva, capital de la comarca de La Costera. Allí ja estaven, entre altres, Pedro Brígido, Nicolás David i José Correll. Pel que fa a la data, parle un poc de memòria, però seria sobre 1973, perquè quan es va produir la legalització del PCE, el 9 d'abril de 1977, el "Sábado Santo Rojo", nosaltres ja portàvem al menys quatre anys de funcionament, però encara no estàvem legalitzats.

A finals del anys setanta, quan es va produir la crisi en USO, es donà diferents opcions als afiliats, ja que podien continuar en la pròpia central però, si no estaven d'acord, se'n podien anar a CCOO o a la UGT. A mi em cridaren Ximo Jordán i Antonio Montalbán, de l'Executiva de CCOO del País València, oferint-me un lloc per a que m'incorporara en l'executiva territorial, si me'n passava a Comissions. A més a més, estaria alliberat, però jo vaig declinar l'oferta i vaig continuar en USO fins al final. Dels

locals inicials en el carrer Sant Mateu passarem als del carrer Mestre Serrano en el barri de Santa Rosa, on havíem establert una Cooperativa de Consum, gestionada per Alejo García i Miguel Jover. En els moments de màxima implantació, la USO arriba a tenir al voltant de 400 afiliats, que es concentraven sobre tot en el tèxtil i ja menys en la fusta, el comerç, la banca i el metall. També tingueren certa representació en les poblacions de Muro, Penàguila, Ibi i uns pocs afiliats a Banyeres, però mai s'arribà a les xifres majoritàries d'Alcoi. Finalment, quan desaparegué la USO a Alcoi, la part més important dels seus quadres se'n passaren a CCOO. Entre ells estaven José Antonio Ruiz Sempere, els germans Miguel i Mari Carmen Jover i Fernando Gisbert, que fou molt valorat per les CCOO d' Alcoi, ja que de seguida s'integrà com a un element important en l'equip. Com que era graduat social, desenvolupà importants funcions com assessor jurídic i laboral dins de l'organigrama de les CCOO de l'Alcoià-Comtat.

Entrevista per l'autor (desembre 2025-gener 2026)

RUTA DELS MOVIMENTS OBRERS CRISTIANS

Per tal de recuperar la memòria obrera dels moviments cristians a Alcoi i Cocentaina, presentem, dues rutes, la primera referida a Alcoi, i la segona, a la capital del Comtat. Tant en una com en l'altra, establim dos tipus d'espais diferenciats, els urbans i els de la perifèria. Cal tenir en compte que al llarg del règim franquista i inclòs després de mort el dictador fins que es va iniciar la transició democràtica, encara estava el sindicat únic "vertical" que integrava a patrons i obrers sota la tutela de l'Estat. No hi havia llibertat sindical, ni estaven reconeguts els drets de reunió i associació. Els obrers hagueren d'organitzar-se des de la clandestinitat, reunint-se unes vegades en els locals parroquials, sota la protecció de l'Església catòlica, i altres aprofitant els paratges naturals dels termes de la població o en masos i casetes de camp.

ruta alcoi

Cartografia elaborada per Álvaro Verdú Candela. Font: Institut Cartogràfic Valencià GVA.

ZONA URBANA

- 1) Verge Maria,
- 2) Casa de Doña Amalia
- 3) Teatre Calderón
- 4) Parròquia de Sant Maure
- 5) Passeig de Cervantes
- 6) Parròquia de Sta Rosa
- 7) Parròquia Sagrat Cor.

PERIFÈRIA

- 8) Vivendes Obra Sindical del Hogar de Batoi
- 9) Parròquia Sant Josep Obrer Batoi
- 10) El Salt
- 11) Els Canalons
- 12) La Font Roja

1 Escoles de la Verge Maria

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

Situada en el barri del mateix nom, on hui en dia es troba la seu de la Penya del Bon Humor, va ser ell lloc on en la dècada dels anys cinquanta es celebraven les reunions de l'HOAC. Amb l'excusa dels curssets de cristiandat o de catequesi, en realitat es parlava i debatia sobre els problemes que afectaven als obrers al marge del sindicat vertical franquista. En aquest espai, en l'escola de la Verge Maria o de l'Ave Maria de mossèn Rafel, coordinats per Joan Faus, líder de l'HOAC, junt als principals membres de l'organització (Liberto Balaguer, Miguel Faus, Angel Soler, Manuel Pérez i Héctor Rubio) també assistien comunistes en la

clandestinitat com Josep Linares i el seu germà Antonio. Les reunions es celebraven els matins de dissabtes i diumenges. Hi acudien fins a unes quaranta persones, amb la supervisió del consiliari mossèn Enrique Vilaplana, rector de la Verge Maria.

2 Casa de doña Amàlia

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

L'edifici, que està ubicat en el carrer Am baixador Irlles número 23, data de 1900. Rep aquest nom de Doña Amalia García Miralles (1860-1955), mestra i filantropa alcoiana, que establí allí la seua residència, on impartia classes a xiques joves i cuidava de xiquets menuts i de persones majors sense recursos. Al llarg de la seua història, l'immoble ha sigut el local de diferents entitats: Associació Filatèlica, Mestresses de Casa, la Filà Vascos i Càritas Parroquial de l'Església de Santa Maria. Pel que fa al nostre tema, ens interessa perquè va ser la seu oficial de la JOC alcoiana i de la comarca en els anys cinquanta i seixanta. Allí, coordinats pel rector Vicent Amargós, qui a més de

ser el consiliari dirigia la Federació Alcoi-Ontinyent, es reunien els diferents equips jocistes que estaven organitzats per parròquies o per barris. Entre ells destacaven un format per Jesús Cascant, Manuel Miralles, Florencio Cuevas, Enrique Jordá, Amando Espí i Pedro Moreno. En un altre estaven Alberto Miralles, Héctor Esteve, José Mª Orts, Antonio Jover i Miguel Pascual.

3 Teatre Calderón

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

Es troba en la Plaça d'Espanya 14, enfront de la Llotja de Sant Jordi. Va ser inaugurat el 2 de desembre de 1902 amb l'escenificació de la sarsuela *La Tempestad*, de Ruperto Chapi. El teatre que era propietat del Cercle Catòlic d'Obrers s'ofereix com alternativa al Teatre Principal, que era més antic i al que superava en aforament i millors instal·lacions. Ha sigut i continua sent molt important en la història cultural i dels espectacles d'Alcoi. En referència al nostre tema, cal destacar que va ser el lloc on el 31 de maig de 1964 es celebrà el X aniversari de la JOC valenciana, concentrant-se tots els jocistes, familiars, simpatitzants i consiliaris del conjunt del territori valencià. José Antonio Ruiz Sempere, per

aquell temps militant jocista, que estigué present en l'esdeveniment, ens ha explicat que va ser un acte participatiu i multitudinari, ja que el Teatre Calderón es va omplir per complet. Estigué presidit per l'arquebisbe de València Marcel·li Olaechea. Hi havia presència de policia i guàrdia civil, que s'estranyaven que una reunió tant massiva haguera estat autoritzada, sobre tot en un temps on estaven prohibits els partits polítics i els sindicats obrers, així com el dret de reunió. La premsa local, el periòdic *Ciudad*, no fa cap referència a aquest acte.

4 Parròquia de Sant Maure

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

L'església, també coneguda com de Sant Maure i Sant Francesc, està situada en la Plaça de Ramón y Cajal 5. La construcció procedeix del segle XVIII, però fou enderrocada en la Guerra Civil i posteriorment reconstruïda i inaugurada el 29 d'abril de 1956. Pel que fa al nostre tema, ens interessa perquè Encarna Blanes, sindicalista de la JOCF (Joventut Obrera Catòlica Femenina), ens ha explicat que després d'haver estat durant un temps en l'equip

jocista femení de la Verge Maria, se'n va anar al que hi havia en Sant Maure i Sant Francesc, on estava de consiliari mossèn Juan Blanquer.

5 Passeig de Cervantes

S'estén des de finals del carrer Alçamora fins als principis del pont de Maria Cristina. Fou inaugurat en 1905, amb motiu del III Centenari del Quijote, com homenatge al seu autor Miguel de Cervantes. En una zona destacada del parc se li dedicà un monument a l'il·lustre escriptor, per subscripció popular. Es un monòlit amb un retrat de Cervantes en bust de bronze. L'escultura es obra de Fernando Cabrera i el pedestal de l'arquitecte Vicente Pascual. En aquest lloc es va intentar fer una concentració de joves obrers catòlics de la JOC valenciana el 31 de maig de 1964, data en que es commemorava el seu X aniversari. Però l'acte no fou autoritzat a instàncies de l'aleshores alcalde d'Alcoi Enrique Oltra Moltó, segons el testimoni aportat per José Antonio Ruiz Sempere, membre de la JOC alcoiana. Era una època en que estava prohibit el dret de reunió i les concentracions que no foren festives. Les autoritats franquistes recelaven d'aquest tipus d'esdeveniments. Tot i que l'acte fora patrocinat sota la tutela del Església catòlica, la gran aliada del règim, l'acte fou finalment prohibit i no arribà a realitzar-se.

Foto: Monument a Cervantes i passeig, Arxiu Pedro Juan Parra

6 Parròquia de Santa Rosa

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

L'església de Santa Rosa inicial, l'antiga, estava situada en la Plaça de la Concòrdia número 1, al costat de l'hospital d'Oliver, on hui en dia està l'Escola Infantil Municipal El Jesuset del Miracle. El primer rector que regentà la parròquia va ser Vicent Martínez, després substituït Vicent Amargós i a continuació per Vicent Micó i Alejo Garcia, els quals treballaven en equip dedicant-se a l'apostolat social obrer. Alejo es centrà sobre

tot en el suport i difusió de la JOC, de la que era el consiliari parroquial. En les seues actuacions amb joves obrers es coordinava amb Juan Llácer, el rector de la parròquia de Batoi. Des de principis dels anys seixanta, entre els membres de l'equip estaven Miguel Jover, Jordi Agulló, José Antonio Ruiz Sempere, Mari Carmen Jover, Amando Espí, Fermín Vélez, Rafael Ferri, Jordi Miró i Pep Frasés, que s'afegia algunes vegades. Les reunions es celebraven en la parròquia de Santa Rosa, en la de Batoi o en els domicilis del propis rectors.

7 Parròquia del Sagrat Cor

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

L'església està ubicada en la Plaça d'Al-Azraq, al final de l'Avinguda de la Hispanitat. Segons el periòdic *Ciudad*, fou declarada parròquia el 15 d'abril de 1953, però per aquest temps encara no estava construït l'edifici. Aleshores, els oficis religiosos es celebraven en una planta baixa del carrer Teodoro Llorente. En 1962, Juan Moncho Jordà fou nomenat ecònom de la parròquia i a més, monsenyor Rafael González Moralejo, bisbe

auxiliar de València, li assignà el càrrec de consiliari interparroquial d'Alcoi i comarca per a "assumptes socials". Aquest nomenament li suposà patir els atacs i la repressió de la dictadura franquista. En 1967 fou inaugurada l'església parroquial, amb subscripció popular i amb la ajuda de gran part dels veïns. Aquest espai, el domicili de Juan Moncho i els locals parroquials foren utilitzats tant per a les reunions dels equips de la JOC, com per a les de l'HOAC. En els primers estaven José Antonio Ruiz Sempere, Fermín Vélez, Francisco Millán, Paco Alpiste, Jordi i Xavier Miró, entre altres. Per altra banda, pel que fa a l'HOAC estaven Juan Manuel Jordà González, Jesús Cascant, José Vidal Crespo, Jorge Grau, Emilia Jornet, Nereida Company i Francisca Cantó.

8 Vivendes obra sindical del Hogar de Batoi

Estan situades en el barri de Batoi, localitzat al costat de la carretera d'Alcoi a Banyeres de Mariola. Foren acabades en la dècada dels anys cinquanta i els seixanta per a donar cabuda a la gran quantitat d'immigrants que arribaven procedents sobre tot d'Andalusia i de La Manxa, per l'atracció que suposava la demanda de mà d'obra per la indústria alcoiana. Estaven els grups coneguts com "La Asunción", "Santa Margarita" i "San José Obrero". El 15 de desembre de 1957 va visitar el nou barri el Ministre de Treball Fermin Sanz Orrio per a presidir l'entrega de les claus. A banda de visitar el Circulo Industrial acompanyat pels empresaris i les autoritats locals, també pronuncià un discurs en l'Ajuntament, ple d'alabances a la tasca social realitzada pel règim franquista en favor dels obrers. Tanmateix, Liberto Balaguer, un obrer militant sindicalista de l'HOAC, enllaç sindical de l'empresa Hijos de Matarredona S.A., li replicà amb dures paraules, explicant que la tasca del règim no era tan perfecta, ja que els obrers seguien sofrint dures condicions de vida pels problemes de vivenda, les llargues jornades de treball i els baixos salaris. Aquest membre de l'HOAC patí una forta reprimenda. La seua militància cristiana i el fervorós anticomunisme el salvà de mals majors.

9 Parròquia de Sant Josep Obrer

Església de Sant Josep Obrer, en el barri de Batoi (Arxiu Pedro Juan Parra).

Ubicada en el carrer Carrascar 19, declarada Be de Rellevància Local, pertany a l'Arquebisbat de València. En principi era en una antiga ermita dedicada a Sant Roc, que fou inaugurada com església el 10 d'agost de 1952. El primer pàrroc fou Vicent Martínez i després entrats en els anys seixanta el substituï Juan Llácer, qui portava el mateix equip de la JOC que Alejo García, rector de Santa Rosa, amb el que estava coordinat, alternant-se les reunions en les dues parròquies.

10 El Salt

Es un bell paratge natural que es troba a l'esquerra de la carretera d'Alcoi a Banyeres, després de passar el barri de Batoi. Es localitza en la partida de Riquer Alt i està pròxim a un jaciment Paleolític on s'han descobert restes humans de la població neandertal de fa més de 60.000 anys. Per altra banda, quan les pluges són molt abundants, apareix una gran cascada on el riu Barxell es precipita al buit des d'una altura de quasi 70 metres. Es un lloc molt apreciat per la població alcoiana per a l'excursió i el senderisme. Pel que fa al moviment obrer i dels naturistes alcoians, des de l'època anarquista, ja era un espai de trobada per a reunir-se i fugir de la repressió governativa. En aquesta època dels moviments obrers cristians també ho va ser, sobre tot en els moments en que el control policial era asfixiant.

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

11 Els Canalons

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

El “Racó de Sant Bonaventura-Canalons”, declarat Paratge Natural Municipal en l’any 2002, es localitza en el terme municipal d’Alcoi, en el tram alt del riu Polop, en el corredor entre el Parc Natural de la Font Roja i la Serra de Mariola. Igual que l’exemple anterior de El Salt, a banda de ser molt apreciat pels excursionistes i senderistes, també fou utilitzat pels obrers com a lloc de reunió i trobada,

fugint del control i la repressió policial, sobre tot en els moments més intensos. Aleshores, els moviments obrers cristians alternaven les reunions de les parròquies i els pisos dels consiliaris amb altres llocs alternatius com eren els paratges naturals de la perifèria del terme d’ Alcoi.

12 La Font Roja

Parc Natural del Carrascar de la Font Roja (Arxiu de Pedro Juan Parra)

Entre les poblacions d’Ibi i Alcoi, la Serra del Menejador presenta uns dels parcs més importants de la província d’Alacant, conegut com el Parc Natural del Carrascar de la Font Roja, amb una extensió de 2.450 hectàrees i més de 2.400 espècies de flora i fauna protegides de bosc mixt mediterrani. Al llarg dels anys cinquanta i seixanta del passat segle XX, va ser el lloc de trobada dels moments més actius de la JOC alcoiana i dels pobles de la comarca. Tant per Setmana Santa com en els mesos d’estiu hi es celebraven les acampades on, en ple contacte amb la natura, anaven formant-se els joves jocistes, alguns dels quals després serien destacats líders sindicals i lluitarien per la dignitat de la classe treballadora.

ruta cocentina

Cartografia elaborada per Álvaro Verdú Candela. Font: Institut Cartogràfic Valencià GVA.

ZONA URBANA

- 1) Casa Abadia en la Plaça de l'Església
- 2) Comte de Cocentaina nº 19
- 3) Carrer Jaume I (primera seu de CCOO)
- 4) Parròquia del Salvador

PERIFÈRIA

- 5) Els Tossals (Camí Vell de Benilloba)
- 6) Maset d' Esteve.

1 La Casa Abadia

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

de signar el conveni col·lectiu del tèxtil de 1962. Encarna Blanes, sindicalista cristiana, denuncià en el programa la penosa situació de la classe obrera i aplegà a dir que si no millorava podia “vessar la sang”. Mossén Eduard Gual va rebre telefonades del Govern Civil d’Alacant i patí greus amonestacions.

Situada en la Plaça de l’Església, és la dependència que hi ha al costat de la església parroquial de Santa Maria. Allí va estar ubicada l’emissora de Radio Popular de Cocentaina, regentada per mossèn Eduardo Gual Camarena. Des d’aquest mitjà s’emetia el programa “Camino”, el portaveu de l’HOAC de Cocentaina i comarques veïnes. L’emissió se radiava tots els diumenges a les dos del migdia, quan més audiència hi havia i estaven els empresaris dinant amb les seues famílies. A sovint es feien dures crítiques a l’explotació patida pels treballadors. Un dels moments de màxima tensió es produí quan s’havia

2 Comte de Cocentaina

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

ta, sota la protecció de l’HOAC, s’afegiren i es reunien allí un grup de joves comunistes en la clandestinitat format per Cándido Berenguer Cuesta, Pere Ferrer Marset, Juan Pedro Garcia Segovia i Miguel Torregrosa Jover, que estaran en la constitució de les CCOO de Cocentaina i El Comtat.

En la casa número 19 és on estigué situat el local de l’HOAC, segons Francesc Jover, que fou un dels fundadors, al voltant de l’any 1959. Allí, amb el sacerdot Eduardo Gual com a consiliari, es reunia amb un equip format per Juan Ferrer, José Sanchis, Juan Ferrándiz i Juan Llorca. Francesc Jover va estar fins a 1962, en que marxà a València, on continuà en l’HOAC, ostentant importants càrrecs com el de representant de la Comissió Diocesana durant tot l’any 1963. Va estar alliberat amb un sou de 1.000 pessetes setmanals. La seua tasca consistia en recórrer els diferents centres de l’HOAC coordinant als militants i als consiliaris. Ja ben entrats els anys seixanta i sobre tot a principis del setan-

3 Carrer Jaume I

Primer local de CCOO a Cocentaina
(Arxiu Fotogràfic Pere Ferrer)

En aquest lloc, prop d'on estava la parada d'autobús de La Contestana, és on es va establir la primera seu de les Comissions Obreres de la vila comtal. El local era una planta baixa situada en un cantó que donava a dos carrers: Jaume I i Roger de Llúria número 5. En la constitució i fundació estigueren els sindicalistes abans esmentats, que procedien de l'equip que es reunien en la seu de l'HOAC i, quan no era possible, en paratges o llocs de la perifèria. Com a comunistes, estaven controlats per la policia i la guàrdia civil. Miguel Torregrosa va ser secretari general i Cándido Berenguer Cuesta fou secretari d'organització de les primeres CCOO de Cocentaina. Tots dos es presentaren a les primeres eleccions municipals democràtiques de 1979 en les llistes del PCE.

4 Parròquia del Salvador

En la Plaça del Salvador número 9 va ser construïda esta església a finals del segle XVI sobre una antiga mesquita cristianitzada en 1530. Es l'església parroquial del barri del Raval. En aquesta època de lluita del moviment obrer cristià i de la constitució de Comissions Obreres, segons Pere Ferrer Maset, el seu rector Domingo Sabater va cedir en alguna ocasió als seus militants els locals parroquials per a realitzar alguna reunió.

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

5 Els Tossals

El Mas del Tossal, situat en el Camí Vell de Benilloba, segons testimoni de Pere Ferrer Marset, era un lloc utilitzat algunes vegades pels obrers per a realitzar reunions, sobre tot quan tenien dificultats o existia el perill de detencions policials.

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

6 Maset d'Esteve

Situat prop de la ruta o del Camí del Ferratge, com en el cas anterior del Mas del Tossal, era una opció adequada per a reunir-se a l'aire lliure, lluny de la població, buscant la sorpresa i fugint del control o de la persecució policial, que sempre recelava de les reunions dels obrers.

Foto: Arxiu Pedro Juan Parra

FONTS DOCUMENTALS

ARXIUS

Arxiu de l'Arquebisbat de València
Arxiu del Govern Civil d'Alacant
Arxiu del Partit Comunista d'Espanya (Madrid)
Arxiu Personal de José Antonio Ruiz Sempere
Arxiu Personal de Jesús Cascant Ribelles
Arxiu Personal de Jordi Agulló Guerra.
Arxiu Personal de Fermín Vélez.

HEMEROTECA

Ciudad de Alcoy, Forja, El Jocos, Juventud Obrera, HOAC, Preadultos, Ráfaga, La Verdad.

FONTS ORALS / ENTREVISTES

Agulló Guerra, Jordi (3-6-2000)
Blanes Pons, Encarna (31-7-2003)
Cascant Ribelles, Jesús (28-7-2003)
Conca Botella, Rafael (29-1-1999)
Ferrer Marset, Pere (15-1-2026)
Jordá González, Juan Manuel (23-12-1997) i (25-7-2002)
Jornet Soler, Emilia (1-2-1999)
Jover Domínguez, Francesc (14-1-2026)
Ruiz Sempere, José Antonio (7-1-2000 i 24-7-2002)
Vélez Soriano, Fermín (desembre 2025 / gener 2026)
Vidal Crespo, José (9-9-2002)

BIBLIOGRAFIA

AGULLÓ DIAZ, Mª Carmen; ESPÍ ESPÍ, Vicent; JUAN SORIANO, Emili (2001), *Memòria de la utopia. CCOO de la Vall d'Albaida*, València, Setimig.
DD.AA. (2003), *Batoi, memoria histórica*, Parroquia San José Obrero, Alcoi.
CCOO. *Ara que fa vint i cinc anys* (1991) València, FEIS.
DOMÍNGUEZ, Javier (1985), *Organizaciones obreras cristianas en la oposición al franquismo (1951-1975)*, Bilbao, Mensajero.
FRASÉS, Pep, PARRA, Pedro Juan (2022), *Vicent Micó i García. Un rector compromès*, Reclam editorial.
GÓMEZ RODA, J. Alberto (2004), *Comisiones Obreras y represión franquista, Valencia (1958-1972)*, Universitat de Valencia.
GUÍA de la Iglesia en la Diócesis de Valencia, vol I (1963), València, Arxiu de l'Arquebisbat.
JORDÁ REIG, Juan José (2021), *Batoi, la grandeza de un barrio*, Alcoi, Més Ciutat.
LÓPEZ GARCÍA, Basilisa (1995), *Aproximación a la historia de la HOAC (1946-1981)*, Madrid, HOAC.
MORENO SÁEZ, Francisco i PARRA POZUELO, Manuel (2007), *La resistencia antifranquista y las Comisiones Obreras en las comarcas del sur del País Valencià (1939-1982)*, Alzira / València, Germania / FEIS.

- PARRA VERDÚ, Pedro Juan (2008), *Tardofranquismo y transición democrática en Alcoy (1973-1979)*, Misèria y Cia, Alcoi.
- PARRA VERDÚ, Pedro Juan (2010), "El moviment obrer catòlic a Alcoi durant el franquisme i la transició democràtica: La JOC i l' HOAC (1950-1979)", en *La societat industrial valenciana, Actes del Congrés "La societat industrial al País Valencià" (novembre de 2007)*, CAEHA, Alcoi.
- PÉREZ SILVESTRE, Óscar (1998), *Una veu en el camp valencià. Aproximació a la història de la JARC (1957-1981)*, València, Saó.
- PICÓ LÓPEZ, Josep (1977), *El moviment obrer al País Valencià sota el franquisme*, València, Eliseu Climent.
- REIG, Ramir, PICÓ, Josep (1978), *Feixistes, rojos i capellans. Església i societat al País Valencià (1949-1977)*, Palma de Mallorca, Moll.
- SOLER, Joan Lluís, SAZ, Ismael (1993), "De Lo Rat Penat al Congreso de Castellón. Las Comisiones Obreras en el País Valenciano (1966-1978)", en RUIZ, David (dir), *Historia de Comisiones Obreras (1958-1988)*, Madrid, Siglo XXI, pp. 289-313.
- TEROL AZNAR, Rafael (1996), *La historia que no se escribió*, Alcoi, Gráficas Ciudad.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel, BIESCAS, José Antonio (1990), *España bajo la dictadura franquista (1939-1975)*, Barcelona, Labor.
- VILA, José, COMES, J.A (2000), "La JOC que conoció Francisco", en *Francisco Navarro, un jocista entre enfermos*, Valencia, EDICEP, pp. 111-114.

1

**LABORALISTAS:
COMPROMISO DEMOCRÁTICO
Y DEFENSA DE LA CLASE OBRERA**

Pere J. Beneyto i Calatayud

2

**EL COMPROMÍS CRISTIÀ
EN LES LLUITES OBRERES
ANTIFRANQUISTES A VALÈNCIA**

Joan Sifre i Martínez

3

**ELS MOVIMENTS OBRERS
CRISTIANS EN L'ALCOIÀ
I EL COMTAT**

Pedro Juan Parra Verdú

4

**EXILIOS. RUTA AMAPOLAS
DE LA MEMORIA**

Lola Sisternas Ruiz

5

**LIBERTAD SEXUAL Y DE GÉNERO,
EL MUNDO LABORAL Y LOS INICIOS
DEL MOVIMIENTO LGTBI+
VALENCIANO**

Ximo Cádiz Ródenas

EDITA

PATROCINA

Diputació
de València

Memòria
Democràtica